

STŘÍBRSKÝ RUDNÍ REVÍ 1183 - 1975

Jednou z prvních zpráv o založení města Stříbra v roce 1113 nás seznamuje známý český kronikář Václav Hájek z Libočan. Jeho „Kronika Czeska“ (1541) se o událostech roku 1131 zmiňuje následovně (překlad z roku 1925) : „ Kníže Soběslav, vida jednu ves v dobrém položení, ježto bylo jméno Miza, i rozkázal tu města založiti. Tu ke zdem městským grunty kopajíc našli rudu stříbrnou a odtud dáno městu jméno Stříbro.

Jedná se vlastně o listinné falzum ze 13. století a kníže Bedřich v ní v roce 1183 potvrzuje, že jeho manželka, Alžběta Uherská daruje johanitům faru Sv. Marie ve Stříbře. Pro existenci této hornické osady svědčí mimo jiné i velmi staré důlní práce ve skalním podloží v prostoru dnešního historického městského jádra.

Pokud i jen některé z těchto zpráv, by bylo možno považovat za věrohodné, patřil by stříbrský rudní revír v českých zemích zřejmě k nejstarším, historicky doloženým těžebním oblastem.

Vždyť i nejstarší dokumentované zprávy jsou z roku 1183 a 1186 jsou starší než zprávy o dolování v Krušných horách a v Sasku.

Weizsäcker v „Geschichte des Bergbaues in den Sudetenländern „, z roku 1928 připomíná, že listina uváděná Dobnerem, pokud by skutečně existovala, by reprezentovala nejstarší výkup pozemků k horním účelům v Čechách. Zajímavé je, že tyto nezaručené zprávy hovoří o stříbrných dolech, zatím co zprávy pozdější uvádí pouze doly na olovo, při čemž stříbro je vedlejším produktem malého významu.

F.A: Schmidt (1833) uvádí listinu krále Václava IV. z roku 1410 .Z této listiny se dá usuzovat, že zde již dříve musela být nějaká nákladnictva a tedy i doly. V listině bohužel není žádná zmínka o dolech na stříbro.

Stříbrskému olovu se naskýtala již v době předhusitské volná cesta do Kutné Hory. Olovo bylo hlavní přísadou nutnou při hutnění stříbra. Při jeho poměrném nedostatku se není co divit, že o stříbrské olovo měli zájem horní podnikatelé kutnohorští a zejména sám královský mincmistr. V městské knize je dochováno vzdání se městských hutí ve Stříbře měšťanům Lvovi rychtáři, Fridlinu Rotelovi a Alblinu horníkovi. Jmenovaní jsou povinni vzdát se hutě po uplynutí šesti let městu Stříbru se vším zařízením. (20. listopadu 1392).

Ke konci 15. století nejsou zachyceny již o stříbrském dolování žádné zprávy i když je nepochybné, že provoz dolů neustává, naopak se podstatně rozvíjí, neboť v 16. století dosahuje značného významu, což se projevuje i na množství zachovalých zpráv.

Z doby na počátku 16. století se zachovalo 8 knih „ Register na příjem a vydání peněz hor olověných u města Stříbra „ z let 1501 – 1524. Tato registra obsahují vedle významného dokumentu právního „ Řádu jakým se propůjčky na horách olověných Královské milosti u města Stříbra dávají „z 23.5.1513 i cenné obchodní údaje o obchodním spojení stříbrských nákladníků s Kutnou Horou, kam bylo jenom za jediný rok 1524 dodáno kolem 10 tun olova a přes pět tun olověných rud. Jedna z propůjček určuje datum zahájení prací na dědičné štole 27.9.1513.

Vydání samostatného horního pořádku, jako důsledek rozvoje hornických prací, vneslo pořádek také do udělování propůjček, dosud libovolně prováděných

perkmistrem a městskou radou, i do odvádění desátku, což velmi nelibě nesli kvekrové.

V polovině 16. století se silně zajímá o stříbrské doly král Ferdinand I. v souvislosti s dodávkami olova do Kutné Hory.

V roce 1554 navštívila město Stříbro komise vyslaná králem za účelem intenzivnější exploatace a zvýšení dodávek rud. Komise doporučila soustředit veškeré práce na pozdější Prokopskou štolu, která byla centrem revíru, s níž jsou spojeny všechny ostatní doly.

14.1.1555 vydal král Ferdinand I. dekret, kterým povoluje obnovu dolů, schvaluje veškerá opatření navržená komisí, včetně finanční podpory od královské komory. Dědičná štola je ražena po důležité žíle a podchází všechny opuštěné doly. V roce 1558 povoluje král Ferdinand I. hraběti Šlikovi volný prodej vytěžených olověných rud a na dvacet let jej zprošťuje povinnosti odvádět desátek.

V archivních pramenech následuje mezera zabírající cca 150 let (1565 – 1700). Válečná léta dolehla na město Stříbro obzvláště těžce. Po dlouhé době úpadku dolů opět ožívá hornická činnost. První znovu otevřený důl je Reiche Seegen Gottes v roce 1696.

V roce 1717 vydává úřad nejvyššího mincmistra nařízení, kterým se otvírkové práce ve stříbrském rudním revíru podřizují hornímu úřadu slavkovskému. Ten bude podle jáchymovského horního pořádku povolovat propůjčky, dbát na dodržování pořádku a na dodržování všech nařízení královského regálu. Otvírkové práce během prvních dvaceti let přinesly dobré výsledky a byly impulsem k dalším důlním pracím nejen na starých opuštěných štolách a šachtách, ale i na jiných nových místech. Nové doly jsou obdařeny nadějnými žilami. Bohužel městská obec si přisvojila právo povolovat propůjčky a rozhodovat v horních záležitostech. Na zásah perkmistra J.A. Frölicha je městská obec upozorněna na zásah královského regálu. Potvrzuje se, že na vrchu Ronsperku se pracuje na otevření nové šachty a na čištění zabořené hluboké štoly. Je celkem pochopitelné, že zkoušky rud ve Stříbře ukázaly nejlepší výsledky, v Jáchymově nejslabší výsledky, ve Slavkově byl zjištěn průměr. Rychlý vývoj událostí vyvolal stavbu nové huti, která byla dokončena v září 1720. Bylo provedeno zkušební tavení a výsledkem zkoušek byl stanoven průměrný obsah dobývaných stříbrných rud ve Stříbře a to 1 000g/t, a přes 30 % olova. Obsah stříbra byl velmi malý, naproti tomu 30% olova představuje velmi dobré rudy. Dobývání takových rud je výnosné a výhodné. Rychlý rozvoj důlních prací byl nad finanční síly stříbrských. V roce 1725, kdy nejvyšším mincmistrem je dosazen do Stříbra Josef Pezolt, jako nejvyšší místní autorita pro horní a hutní záležitosti. Zavedl ve Stříbře pořádek a přivedl doly k dalšímu rozvoji. Smrtí Pezolta koncem roku 1725 doly upadají opět do starých nepořádků, dochází k zastavení činnosti.

V roce 1730 se opět oživuje hornický provoz na místních dolech. Stoupá počet propůček, zvláště na kopci Ronsperku na žíle Reiche Seegen Gottes.

Podle zprávy z roku 1770 je možno konstatovat, že práce se koncentrují na královskou dědičnou štolu Prokop a doly Jan Baptista a Reiche Seegen Gottes. Tato koncentrace je důsledkem úložních poměrů tehdy známých rudních žil. Podle směrné otvírky, která představuje 1 000 m, patří totiž žíla Reichen Seegen Gottes k nejdelším souvislým žilám celého revíru.

Ústí dědičné prokopské štoly, která je centrálním dílem celého revíru na kopci Ronsperku se nachází těsně na břehu řeky Mže. Štola svým vznikem, pravděpodobně patří k nejstarším důlním dílům v okolí Stříbra. Štola je ražena v pevné hornině převážně směrem h 10 a celkem nepatrnými nepravidelnostmi ve svém průběhu. Asi v 50 m zastihuje významnou žílu Reiche Seegen Gottes.

V roce 1801 je ve Stříbře zřízen samostatný horní úřad, a v roce 1804 dokonce horní soud pro kraj plzeňský a klatovský. Je to začátek největšího rozmachu a prosperity, město Stříbro bylo tehdy známé nejen v odborném báňském tisku a literatuře, ale drželo si i vysokou společenskou prestiž. Prvním perkmistrem byl Antonín Alis. Prvním správcem soudu byl Jan Fakund Hald.

V osmdesátých a devadesátých letech 18. století byly doly v okolí dědičné Prokopské štoly svým významem a rozsahem významnou složkou olověné základny království, což dokazuje příkaz vídeňské dvorské komory nejvyššímu mincmistrovi z 26.1.1779 v němž se nařizuje provedení zkušebních taveb . Důvodem jsou maximální potřeby olova pro vojenské účely. Těžba olova ve Stříbře byla v roce 1770 62 tun olověných rud. Těžba v roce 1778 je 123 tun. V roce 1780 je potřeba království 224 tun olověných rud i když dosavadní těžba je poloviční.

V posledních dvaceti letech 18. století dochází k vyvrcholení snah o obnovu dolování v co největším měřítku. Projevem těchto snah jsou otvírky dolů Langenzug v roce 1774, Nový Prokop v roce 1780 a konečně Frischglück v roce 1781. Tyto šachty se v brzké době mají stát nejvýznamnějšími doly a nositeli slávy stříbrského dolování.

Je pochopitelné, že ani úpravnické zařízení se svým dosavadním primitivním způsobem ruční úpravy, nemohla postačovat tomuto rozvoji a musela být nahrazována modernějšími. Za tímto účelem byl v roce 1783 zakoupen tzv. Kaupkův mlýn a v roce 1796 přestavěn na pochverk. Do tohoto období také spadá zřízení bratrské pokladny v roce 1798.

Také vrchní dozor na stříbrské doly prodělával v posledních desetiletích 18. století změny. Po zrušení slavkovského horního úřadu v roce 1772, byly doly podřízeny Jáchymovu a po reorganizaci za Josefa II. v roce 1785 Příbrami.

Začátek 19. století je ve znamení intenzivní hornické činnosti v co nejširším měřítku. Byla úplně opuštěna tendence koncentrace na nejdůležitější šachty a štoly, která se ukázala jako jediný hospodářsky zvládnutelný postup v průběhu minulého století, ale další vývoj důlních děl se dává úplně opačným směrem. V roce 1798 se pracovalo na 19 ti samostatných dolech.

Značně také stoupl v této době význam havířstva, které tvořilo podstatnou část obyvatel města Stříbra, což bylo podtrženo v roce 1806 povolením zvláštní havířské uniformy a udělením práva používat havířskou korouhev. Mezníkem v tomto vývoji je rok 1809, kdy rakouské mocnářství ztrácí po bitvě u Wagramu ve prospěch Francie mezi jinými zeměmi i Korutany s největšími olověnými doly ve Villachu a je nuceno krýt zvýšenou potřebu olova, jako důležitého válečného materiálu, z dolů v Českých zemích, především ze Stříbra. Tento fakt se projevil příkazem zvýšit produkci na nejvyšší míru, je požadováno 1 000 centýřů měsíčně, které musí být ihned disponovány do Jáchymova k tavení. Ke splnění tohoto příkazu musí krajský úřad v Plzni zajistit potřebné množství dopravních prostředků i z ostatních českých dolů. Z celých Čech je do Stříbra staženo asi 700 horníků.

V roce 1820 byla dokončena stavba kanálu, započatá v roce 1797. Tento kanál, v podstatě umělé rameno řeky Mže přiváděl vodu z této řeky blíže k dolům, situovaným na úpatí vrchu Ronšperka. Tyto přivedené vody sloužily k pohonu těžních a čerpacích zařízení na komplexu královské dědičné štoly Prokop. 60 m od ústí štoly byla vyražena v pevné hornině komora ve které bylo instalováno žentourové kolo o průměru cca 6 m. K Žentourové jámě (jámě Brokárna) byla vyražena sledná chodba, ve které bylo umístěno soutyčí dlouhé 310 m. Pomocí tohoto soutyčí bylo možno začít těžit i hluboké obzory až do hloubky 150 m pod úroveň dědičné štoly.

Zachycené údaje z této doby hovoří, že v roce 1821 pracovalo na dolech celkem 332 horníků při produkci 10 955 centýřů olovené rudy, v roce 1835 pracovalo na stříbrských dolech 443 horníků při produkci 16 298 centýřů olovené rudy a konečně v roce 1836 pracovalo ve Stříbře 472 horníků při nejvyšší produkci olovených rud 19 088 centýřů.

V roce 1836 byla povolena českým guberniem stavba nové hutě, kterou postavil H.W. Köhler za cenu 7 464 zlatých. Reorganizace horních úřadů se projevila v roce 1850, kdy byl horní soud ve Stříbře změněn na hejtmanství, které bylo hned v roce 1855 přeloženo do Plzně a ve Stříbře byl ponechán pouze horní komisariát a i ten byl v roce 1857 zrušen.

Druhá polovina 19. století přináší opět koncentraci důlních prací na menší počet dolů, což ovšem neznamená pokles produkce nebo zaměstnanosti. Údaj z roku 1862 hovoří již jen o 7 dolech zaměstnávajících 500 havířů. Roku 1863 rakouský báňský erár prodává královskou dědičnou štolu Prokop kvůli neshodám s ostatními těžařstvy třem těžařstvům (Johan Baptist, Reichen Seegen Gottes a Langezug-Krischglück) za cenu 16 800 rakouských zlatých.

Během doby byla prodána řada propůjček a zahájena řada kutacích prací, jejichž výsledkem bylo v roce 1864 objevení silně stříbrnosných galenitových žil mezi obcemi Kšice a Únehle. Těžařstvo Marie Pomocnice vyhloubilo jámu sv. Prokopa.

Kromě naražení žíly Prokop byly práce prováděny i na dalších třech bezvýznamných nepojmenovaných žilách. V letech 1866 – 1872 bylo vytěženo cca 13 000 q rudy. Nejrozsáhlejší těžba zde probíhala do roku 1872 při roční těžbě 3 120 kg Pb a 480 kg Ag. V roce 1873 je dokončena stavba nové hutě. V roce 1870 ve Stříbře pracovalo 360 horníků při produkci 17 000 centýřů olovených rud, v roce 1871 zde pracovalo 395 horníků při produkci 22 725 centýřů olovených rud, v roce 1873 zde pracovalo 410 horníků při produkci 24 124 centýřů olovených rud a konečně v roce 1877 pracovalo ve stříbrském revíru 526 horníků při produkci olovených rud 34 237 centýřů.

Velké obtíže dostavily kolem roku 1890. Příčin bylo několik : zvyšující se konkurence olova ze zámoří, stoupající produkce olova v Příbrami, nedostatek otvírek, velké náklady na odvodňování dolů a trvalý pokles cen olova jako následný důsledek přinesl opouštění dolů, nezaměstnanost. Tvrdý konkurenční boj vydržely jen doly Frischglück a Langenzug. Oba tyto doly zaměstnávaly celkem 460 zaměstnanců, těžba se držela poměrně vysoko, oba doly produkovaly ročně až 800 tun. Těžba klesala a v roce 1895 byl zastaven provoz na Dlouhém dole. Roku 1919 byl přeložen ze Stříbra revírní báňský úřad do Plzně a roku 1920 spojen s tamním revírním báňským úřadem.

V letech 1916 až 1922 došlo k pokusům o obnovu dolu Adalbert. Bylo zde vytěženo 6 100 m³ rudy o obsahu 32,01 % Pb, z toho bylo získáno 1 620 tun olova.

Mezi léty 1915 – 1928 je intenzivně exploatovaný důlní komplex Adalberti v západní části tzv. rudního revíru Všech svatých.

V roce 1924 byly rovněž zahájeny práce na hloubení nové těžní jámy nazvané Leo. Jáma Leo dosáhla v červenci téhož roku hloubky 165 m. V letech 1925 – 1926 byla postavena nová mokrá úpravna.

Počítalo se s úpravou 70-80 t rudy za 8 hodin. Použité stroje a zařízení byly v té době velmi výkonné a moderní. Důl byl napojen na tři vlastní vodní elektrárny na řece Mži o výkonu 2400kWh/24 hod. V letech 1925 – 1927 se začalo s hloubením tzv. Severní jámy a ražen systém chodeb pro nalezení pokračování rudních žil z Ronšperka – bohužel došlo k chybnému geofyzikálnímu měření. V srpnu 1926 se začalo s těžbou na dole Leo. V roce 1927 těžba poklesla. Vedení společnosti se

rozhodlo spojit oba doly 1700 m dlouhou lanovou dráhou o kapacitě 20t/hod. Stavěla se od listopadu 1927 do června 1928. K jejímu dohotovení nedošlo, neboť nalezené zásoby rudy neodpovídaly nákladům na její postavení. Počet horníků v roce 1929 byl 205.

20. října 1930 došlo k zastavení provozu. Současně bylo propuštěno 250 zaměstnanců.

V průběhu roku 1931 byly pořízeny seznamy majetku. Na jaře roku 1932 došlo k části prodeje vybavení hlavně z úpravny československým státním dolům. Lanová dráha skončila v Bohutíně u Příbrami. Vodní elektrárna na Mži byla prodána Elektrárenskému svazu ve Stříbře. V roce 1932 byla zrušena kutací povolení těžařstev.

Posledním údobím rozmachu hornictví na Stříbrsku jsou léta 1950 – 1975. Nové údobí báňského podnikání ve Stříbře nastalo po více než patnáctileté přestávce provozu. Průzkumné práce byly zahájeny 1.1.1950. V roce 1950 bylo započato se zmáháním dědičné štoly Prokop v délce 1823 m a tím začalo zatím poslední oživení bývalé slávy této významné stříbrské štoly celého rudního revíru. Předpokládané problémové zmáhání dědičné štoly Prokop bylo až k jámě Brokárna bezproblémové, problémy začaly až při zmáhání závalů za jamou směrem k jámě č. I. Následně byla vyzmáhána jáma Langenzug (jáma č. I), následně vyzmáhána jáma Frischglüch (jáma č. II), v červenci 1950 jáma Leo (jáma č. III). Roku 1953 bylo zahájeno zmáhání jámy Göppelschacht, která byla přejmenována na jámu Brokárna. V roce 1954 byla jáma Brokárna prohloubena na úroveň 182,3 m, následně až do 280 m. Původně svislá jáma přechází v hloubce 123 m v úklonnou. Bylo rozhodnuto o prohloubení ve svislici. V roce 1954 je stav osazenstva 307 lidí. Na všech jamách jsou raženy nedokončené překopy pro rozražení žil. Těžba na díle Brokárna probíhala až do roku 1966, kdy byl dne 28. února vytěžen poslední vůz. Od té doby slouží dědičná štola Prokop již jen jako odvodňovací dílo stávajících důlních děl, které jsou v tzv. mokré konzervaci.

Jáma Prokop ve Kšicích byla prohloubena do hloubky 270 m, následně byly vyznámány stará patra a provedena ražba 7. patra a 8. patra. Z důvodu soustředění těžebních prací na hlavní lokalitu a to Dlouhou žílu ve Stříbře a důl Vojtěch v Milíkově, byl důl opuštěn.

Na lokalitě Jirná byly průzkumné práce zahájeny v roce 1958 a ukončeny v roce 1960 průzkumnou jamou hlubokou 45 m. Průzkumem byly sledovány žíly Anna a Ondřej, pro nebilanční zrudnění bylo ložisko opuštěno.

Na lokalitě Milíkov se začalo se zmáháním štoly Vojtěch a prohloubením jámy Vojtěch na 250 m. Ložisko je budované žilami Vojtěch a Josef. Nepravidelné zrudnění si vyžádalo ražbu řady komínů, aby bylo upřesněno rozmístění zrudnění mezi patry. Bohužel ani toto ložisko není zcela prozkoumáno jak směrně, tak vertikálně.

Štola Michael ve Stříbře byla znovu otevřena v roce 1955 a práce zde prováděné se jen omezily na vyzmáhání otvírek štolového patra. Překop ražený ke skupině žil Evangelista byl předčasně ukončen. Dílo bylo opuštěno v roce 1957.

7. patro jámy č. I bylo propojeno s revírem jámy č. II. a jámy č. III. Jáma č. III byla vyhloubena do 357 m, poslední vůz byl vytěžen 31.10.1974. Jáma č. II byla hluboká 350 m, z důvodu velkých tektonických problémů byla její činnost předčasně ukončena v roce 1966. Jáma č. I byla hluboká 360 m, její poslední vůz byl vytěžen v roce 22.12. 1974. Následné likvidační práce na jámě č. I a Dlouhé žíle probíhaly po celý následující rok 1975. Tím skončila velmi rozsáhlá těžba olovených rud. Následně se uskutečnilo i využití odvalů na zbylé suroviny.

Žilný komplex Dlouhé žíly je nejdelší soustavou rudných žil ve stříbrském revíru v délce 2 600 m. Na tomto komplexu žil byly čtyři šachty. Hlavní centrální jáma č.I (Oberlangenzug), jáma č. II (Frischglück), jáma č. III (Leo) a jáma č. IV (Brokárna). Jáma č. II patřila mezi nejlepší doly v revíru s bohatými rudními odžilkami a výskytem velkých dutin.

Dne 16.10.1872 zde byla naražena dutina 2,20 m x 2,50 x 4,0 m s krychlemi galenitu o hraně 10 cm. V roce 1874 byla pod úrovní dědičné štoly naražena dutina 10,0 x 5,0 x 2,0 m s velkými krystaly galenitu, krápníky barytu a 2 m mocnou žílou čistého galenitu.

V celém průběhu dobývání se vyskytují drúzy o velikosti 1 m. Přesto se našly takové drúzy, které vyvolaly neobyčejný zájem. Největší drúzy a největší množství jich bylo nalezeno v jižní části Dlouhé žíly, v oblasti dolu Frischglück (Nové štěstí). Nejstarší zaznamenaná zpráva o velké drúze s konkrétní lokalizací se udává z října 1872 na čelbě dědičné štoly Prokop, tedy asi 95 m pod ohlubní šachty Frischglück, a asi 230 m jižně od této šachty.

Historická data o dolování ve Stříbře

1131 – 1186	počátek historických prací
1186 – 1410	není zpráv o dolování
1410	Václav IV. udělil městu kutací práva
1454	Ladislav Pohrobek potvrdil privilegia
1454 – 1501	není zpráv o těžbě
1501 – 1524	8 knih
27.9.1513	začátek ražení královské dědičné štoly Prokop
1554	komise odborníků z Jáchymova , doporučení prací na Prokopské štole
14.1.1555	dekret Ferdinanda I. povoluje obnovu dolů Ferdinand I. povoluje prodej rud z ladem ležících dolů
1560	Ferdinand I. povoluje hraběti Šlikovi kutati na všech polích
1565	zpráva komisařů o pracích na štole Jan Baptista
1565 – 1696	chybí údaje
14.8.1696	propůjčka žíly Reiche Segen Gottes
25.5.1700	propůjčka Nálezná jáma
5.8.1743	propůjčka Královské dědičné štoly Prokop
8.1.1750	propůjčka žíly Jan Křtitel
6.5.1774	propůjčka žíly Langenzung
20.3.1780	propůjčka žíly Nový Prokop
5.4.1781	propůjčka žíly Frischglück
1717	nařízení nejvyššího mincmistra o dozoru slavkovského horního úřadu
22.10.1717	zpráva o centru otvírky na Ronšperku
17.9.1720	dokončení stavby hutí
1719	uzavřen provoz dolu Benedikt
1720	v provozu pouze 4 doly
25.3.1725	zřízena funkce odborníka na těžbu a dozor

1726 úpadek provozu
1726 – 1730 doly jsou v neklidu
1730 propůjčení dolu Bohaté požehnání
1744 zpráva o postupu prací na dole Bohaté požehnání
1748 zpráva o pracích na díle Bohaté požehnání
15.2.1779 příkaz ke zvýšení těžby pro vojenské účely
1774 otvírka dolu Langenzung
1780 otvírka dolu Nový Prokop
1781 otvírka dolu Frischglück
1796 výstavba úpravny
1801 zřízení Horního úřadu ve Stříbře
1804 zřízení Horního soudu pro Plzeňský a Klatovský kraj ve Stříbře
1850 osazení dolu pracovníky – 485 lidí
1883 instalace prvních dvou parních strojů
1908 zatavení posledních provozů
1924 ražení jámy Leo na Dlouhé žíle
1927 otvírka dolu Frischglück
1930 likvidace dolu Leo a Frischglück
1950 zahájení těžebních prací Středočeskými rudními závody Praha
1975 definitivní ukončení těžby- uzavření dolů